

Anton Božanić

POVODOM 90. OBLJETNICE IZLAŽENJA ČASOPISA »HRVATSKA STRAŽA« 1903 – 1918.

Dr. Anton Božanić, Visoka bogoslovna škola u Rijeci, pregledni članak
UDK: 05 HRVATSKA STRAŽA "1903/1918"

Ove se godine navršava 90. obljetnica od početka izlaženja časopisa »HRVATSKA STRAŽA«. Tim povodom autor daje pregled nastanka, sadržaja, karaktera i značenja tog časopisa u povijesti hrvatskog katolicizma i hrvatske kulture.

* * *

Sredinom godine 1903. biskup Antun Mahnić počeo je u Krku izdavati časopis *Hrvatska straža* koji je redovito izlazio 4, 5 ili 6 puta godišnje do uključivo 1918. Pred sobom gledam 17 uvezanih godišta od kojih svaki broji prosječno 600 stranica, a neki i više od 700. Niz je to koji i današnjem znatizeljniku i čitaocu pobuđuje ne mali respekt prema ondašnjoj smionosti u pisanju, čitanju i izdavačkim pothvatima. To više što se časopis pojavio izvan jačeg centra, na otoku Krku. Redovitost izlaženja, usprkos ratnom vremenu dovoljno govori sama po sebi. Stoga dopustimo da nam načas progovori ukusno utisnuti tekst prvog godišta, prvog broja. Čitamo:

HRVATSKA STRAŽA
ZA KRŠĆANSKU PROSVJETU
– ANTEMURALE CHRISTIANITATIS –
ČASOPIS
NAMIJENJEN
NAUCI I KNJIŽEVNOSTI
Godina I.
Urednik: Dr. Ante Alfrević.
U Krku, tiskom i nakladom »Kurykte«
1903.

U podužem uvodniku nalazimo riječi: »*Namisao pokrenuti list za hrvatsku naobraženu ruku, koji bi ispovijedao i branio načela kršćanska i zdrave filozofije, posljedak je trajnog proučavanja prilika, u kojima se danas nalazi javni naš život...*« Prolistamo li sadržaj provog godišta, čitamo naslove: *Zvanje katoličkih svjetovnjaka u naše doba, Zadaća kršćanske filozofije u XX stoljeću, Liberalizam i liberalni katolicizam, Katolička Crkva i rodoljublje, Načelo, Lav XIII i moderno društvo, Nije lijepo što nije moralno i istinito, Otvoreno pismo predsjedniku Matice Hrvatske, Ideja i forma u lijepoj umjetnosti*, itd.

Čemu jedan ovakav teološko-filozofsko-literarni časopis na našim prostorima početkom dvadesetog stoljeća? - pitamo se.

1. Krčki biskup pokretač Hrvatske straže

Koncem godine 1896. imenovan je profesor bogoslovije u Gorici dr. Antun Mahnić krčkim biskupom. U slovenskoj javnosti Mahnić nije bio toliko uočljiv kao profesor Novoga zavjeta, već kao javni radnik, pisac brojnih teoloških i literarnih rasprava, nerijetko polemičar u tonu, pokretač, pisac i vlasnik revije *Rimski katolik*, organizator slovenskog katoličkog skupa u Ljubljani g. 1892. od kada se može reći da u Sloveniji započinje određeno katoličko gibanje, utemeljitelj *Leonove družbe* - izdavačke kuće, čovjek vrlo jasnih ideja i izrazito »rimske orijentacije«. U to se vrijeme na krčko-istarskom kraju rasplamsala žustra borba oko obrane glagoljice naspram onih koji su je htjeli ptisniti. Stoga se javnost zainteresirana za glagoljsku baštinu pribojavala prvenstveno stava novog biskupa prema tom osjetljivom kulturno-nacionalnom pitanju. On je - kako je poznato - već prvih godina biskupovanja ne samo sačuvao glagoljicu, nego i unaprijedio osnivanjem *Staroslavenske akademije*, čime je pridobio naklonost dijela kulturne javnosti.

Posvetivši se potpuno pastoralnim problemima do tada nepoznate biskupije, biskup Mahnić je ujedno, već prvih godina boravka na Krku, pomno pratio situaciju u Hrvatskoj, napose na području publicistike i kulture. Oko sebe je okupljao mlade svećenike i s njima raspravljao. Znao je, kako je zapisao jedan od biskupovih najbližih suradnika, u takvim razgovorima reći: »*Stariji su većinom srasli sa*

svojim nazorima, teško shvaćaju nove potrebe, ne mogu se prilagoditi novim okolnostima.«¹

Biskup je dolazio do zaključka kako se javni život kod Hrvata suočava sa sličnim problemima kao kod Slovenaca. U Sloveniji je, kako je prije spomenuto, pokrenuo časopis *Rimski katolik* kojim je komunicirao s javnošću. U Krku je već osnovao svoju tiskaru »Kurykta« u kojoj su se tiskale publikacije *Staroslavenske akademije*, biskupijski službeni list, kao i novopokrenuti gospodarsko-poučni list *Pučki prijatelj*. Uspostavljao je kontakte s više svećenika vještih peru, kao što su: F. Binički, A. Alfirević, K. Eterović, S. Hartman i dr. koji su dotada pisali u *Katoličkom listu* i *Vrhbosni*.

Proučavajući i nadalje prilike u hrvatskom narodu, Mahnić je dolazio do jasnih spoznaja kako se rastače kršćanstvo, koje je vjekovima impregniralo cjelokupnu kulturu. Sa svih strana, a pogotovo kroz novinstvo, književnost, umjenost i javnu riječ, ulaze elementi koji se kose s kršćanskim zasadama. Vjernici i cijela kršćanska javnost kao da nisu dovoljno svjesni onoga što se zbiva, pa svojim ponašanjem dopuštaju širenje liberalnih shvaćanja. U svemu tomu, tisku pripada ključna uloga - drži Mahnić, pa sam piše: »*Suvremeni se život savkolik kreće oko štampe kao svoje osovine. Štampa utiskuje modernom vijeku biljeg, daje javnom mišljenju pravac, štampa stvara "duh vremena". Štampa je danas ona "cathedra pestilentiae" s koje apostoli "slobodne misli" drže publici svaki dan predavnja iz katekizma tjelesne mudrosti ovog svijeta... Nasuprot je katolička štampa, ona koju zapada zadatak, da svijetu izvan hrama propovijeda mudrost Boga i Kristova križa... Katolička je štampa danas najradikalniji ustuk protiv raskršćanjenja javnog života... Štampa mora protegnuti u svoj djelokrug znanost i filozofiju, apologetiku i beletristiku, sociologiju i narodnu ekonomiju, nabožnu i zabavnu knjigu, novinarstvo i politiku: riječju, sve što može čovjeka zanimati ili bilo kako utjecati na njegovo mišljenje i življenje... Poznata je riječ visokog crkvenog dostojanstvenika (misli očito na biskupa Kettelera, o.m.) kad bi sv. Pavao živio u naše doba, da bi bio žurnalistom.*«²

Nije ostao na spoznajnim konstatacijama. Kao čovjek akcije, Mahnić je odlučio pokrenuti časopis, u mnogočemu sličan slovenskom *Rimskom katoliku*, koji je trebao u javnosti stati u obranu kršćanskih načela. Nazvao ga je »*Hrvatska straža*«. Novopokrenuti

¹ I. RADIĆ, *Biskup Mahnić*, Sl. Požega 1940, str. 83.

² A. MAHNIĆ, *Suvremena štampa*, u: *Svećenička zajednica*, Krk 1917, str. 53-54.

časopis s produženim naslovom »*Za kršćansku prosvjetu namijenjen nauci i književnosti*« s podnaslovom »*Antemurale Christianitatis*« ugledao je svijetlo dana u Krku sredinom godine 1903. U uvodniku se najprije obrazlaže svrha *Hrvatske straže*, a zatim se prelazi na opis vjerskog stanja kod nas: »*Pretežna je većina hrvatskog naroda kršćanska. Kršćanstvo je ulovilo dubok korijen u misli i čudi hrvatskog naroda, te je tako spojeno s poviješću, sa slavom i njegovom veličinom, kako je teško reći kod ikojeg drugog naroda u Europi... Ipak moramo priznati žalosnu činjenicu, da je ona protukršćanska struja, koja je već odavna zavládala višim slojevima zapadnog društva, sebi u Hrvatskoj prokrčila put i otimlje sve više maha*«¹. Prema biskupovoj procjeni i oni uvjereni katolici kojima je stalo do vjerske stvari često šute kad bi trebali govoriti, puni su svakojakih obzira i radije raspravljaju o problemima iz drugih zemalja nego o onima s kojima se suočava naš čovjek u javnom životu.² Zato Hrvatska straža želi analizirati i prosuditi u svijetlu kršćanskih načela i uz pomoć zdrave filozofije, sav javni život koji obuhvaća područje misli, književnosti, umjetnosti, znanosti, u određenom vidu i politike.³ Mahnić je već pretpostavio da će se novom časopisu spočitavati kako, ističući kršćanske ideje, cijepa narodno jedinstvo. Po njemu, postojeće su jedinstvo uvelike narušili oni koji su liberalizmom zatrovali javno mnijenje.⁴

2. Hrvatska straža u znaku oblikovanja Hrvatskog katoličkog pokreta

Gotovo istovremeno kad se odlučio za pokretanje časopisa *Hrvatska straža*, krčki je biskup poslao mladog svećenika Ivana Butkovića na daljnji studij u Beč s ciljem da ondje, u središtu svih važnijih zbivanja, gdje je početkom ovog stoljeća studiralo oko 500 hrvatskih studenata, pokuša organizirati hrvatske studente na katoličkim načelima. Butkoviću je pošlo za rukom osnovati prvu jezgru katoličkog đakčkog društva, akademski klub »*Hrvatska*«, od kojeg se razvio u narednim godinama po svim našim visokoškolskim i srednjoškolskim ustanovama cijeli sustav katoličkih organizacija.

¹ A. MAHNIĆ, *Hrvatska straža*, u: *Hrvatska straža* I(1903), str. 1.

² Isto, str.4.

³ Isto, str. 5-7.

⁴ Isto, str. 8-9.

Zapravo, *Hrvatski katolički pokret* je započeo svoj rad s đacima i ostao s đaštvom cijelo vrijeme najuže povezan.

Sadržaj časopisa *Hrvatska straža* prvenstveno je bio usmjeren u to doba oblikovanim katoličkim organizacijama, mladim ljudima, sveučilištarcima, inteligenciji, laicima koji su se u to doba djelatno uključivali u život Crkve. Stoga se, već u prvom broju časopisa, Mahnić obratio katoličkim laicima s pozivom da budu, kao što su laici već po mnogim zemljama, promicatelji i branitelji kršćanskih principa na svim područjima javnog života.¹ Promjene koje su se zbile u suvremenom svijetu - smatra on - iziskuju više nego ikad od katoličkih

laika da ulože sav svoj ugled i talent, te zajedno sa svećenicima unesu u javni život kršćanska načela.² A da bi se laici, u prvom redu katolička inteligencija, mogli prihvatiti zadatka koji im je vlastit, biskup je inzistirao na tome da se počne proučavati filozofija i apologetika, pa da se u tom smislu laici organiziraju i sastaju.³

Upravo je časopis *Hrvatska straža* bio ispunjem sadržajem koji je čitaocima laicima na neposredan način nastojao otkriti što trebaju poznavati i na koji način otkriti mjesto svoga djelovanja. Mahnić je bio uvjeren da kod nas nedostaje zdravog umovanja i zato filozofske teme imaju prvotnu važnost. Neispravno umavanje - po njemu - ruši temelje vjere.⁴ Dovoljno o tome govore sami naslovi članaka iz prvog godišta: *Zvanje katoličkih svjetovnjaka u naše doba*, *Zadaca kršćanske filozofije u XX vijeku*, *Katolička Crkva i rodoljublje*, *Je li vjera privatna stvar*, *Ideja i forma u lijepoj umjetnosti*, *O počecima i biti kršćanstva*, *Razum i vjera*, *L'art pour l'art ili umjetnost i vjera*, itd.⁵

Hrvatska straža S pobudila je odmah neslućeno zanimanje kod mlade generacije. Djelovala je neposredno. S jasnim stavovima pogodila je u živo, na način na koji se do tada nije pisalo. Sam urednik

1 A. MAHNIĆ, *Zvanje katoličkih svjetovnjaka u naše doba*, nav. dj., str. 9-20.

2 Spominje zatim imena kršćanskih laika u svijetu, koji su postigli zapažene rezultate, kao npr. bečki gradonačelnik K. Lueger, koji je kroz kršćansko-socijalni pokret puno učinio za vjersku stvar u cijeloj Austriji.

3 Isto

4 Usp. nav. dj., str. 6.

5 Sam Mahnić je u prvom godištu napisao više od 20 članaka, od kojih su neki u više nastavaka.

Alfirević kaže: »Netom je izašao prvi broj Hrvatska straža, primih kao urednik, iz Gorice, Zadra i Sarajeva više pisama. Bogoslovi i gimnazijalci oduševljeno pozdravljaju novi časopis. Iza drugog i trećeg broja nije bilo bogoslova, ni srednje škole odakle ne stupiše u bliži dodir i dopisivanje s uredništvom. To je bilo pramaljeće, koje je navijestilo novo doba u katoličkim redovima. Pri tome je biskupa najviše veselilo što se je domalo odazvala i mladež iz zagrebačkog sjemeništa.«¹ Teme na sastancima katoličkih organizacija dobrim su dijelom bile određene pisanjem *Hrvatske straže*, a sam je časopis pratio zbivanja oko katoličkog pokreta.

3. Glavne značajke Hrvatske straže

Hrvatska straža počela je izlaziti u *Krku*, zatim je prešla u *Senj* kao glasilo tamošnje *Leonove družbe*, a zadnjih je godina izlazila u *Rijeci* u kapucinskoj »*Kući dobre štampe*« u njihovoj tiskari »*Miriam*«. Urednici su joj bili: Ante Alfirević, splitski svećenik, a kasnije isusovac, 1903-1906; senjski svećenik i profesor Fran Binički, 1907-1913, i ponovo Alfirević 1914-1918. Uz biskupa Mahnića, koji je bio njen pokretač i autor velikog broja članaka, posebno u prvim godištim, glavni suradnici u časopisu su bili: A. Alfirević, F. Binički, Karlo Eterović, franjevac i profesor u Sarajevu, Mijo Horman, isusovac iz Zagreba i profesor, Ignacije Radić, trećoredac i drugi. Mahnić se gotovo nikad nije potpisivao ispod svojih članaka, a pseudonime je često mijenjao: *Hrvatska straža*, *Doctor criticus*, *Stražar s Adrije*, *Kalifron*, *Katolik*, *Čuvar s Jadrana*, i dr. Čitaoci su brzo prepoznavali njegove članke.

Sadržajno i orijentaciono *Hrvatska straža* ostala je kroz čitavo vrijeme izlaženja dosljedna prvotnom cilju: u svjetlu katoličkih načela sagledavati i prosuđivati sav javni život. Osvrćući se na nju u sklopu ostale periodike, Lj. Maraković, jedan od najaktivnijih članova katoličkog gibanja, napisao je slijedeće: »*Ono što je Hrvatskoj straži davalo naročitu snagu prema vani, jest njezina kompaktnost u metodi i idejnoj osnovici, potpuna solidarnost svih njezinih članaka, anonimnost*

¹ A. ALFIREVIĆ, *Početak Hrvatske straže i katoličko daštvo*, u: *Zora-Luč XXIII*, Zagreb 1921, str. 131.

radova poradi same stvari i, dakako, potpun načelni radikalizam.«¹ K tome treba pribrojiti i aktualnost tematike: »Nama koji pišemo za hrvatsku inteligenciju, osvrtni nam se je napose na prilike u Hrvatskoj. Što se u nas danas piše i radi, to je za nas najaktualnije, zato nam valja i prema tome birati materiju koju ćemo filozofski obrađivati.«²

U Hrvatskoj straži bila su sustavno obrađivana ključna poglavlja iz filozofije i apologetike, a zatim pojedina pitanja iz novije crkvene povijesti. Provedena je s vjerskog aspekta kritika Kranjčevićeva i Tresićeva pjesništva, nekih romana V. Novaka i Preradovićevih djela. Valja odmah spomenuti - ali o tome će biti riječi kasnije - kako Mahnićeva literarna kritika nema naročitu vijednost, jer on nije esteta, kako i sam priznaje. Nadalje, dosta je prostora u Hrvatskoj straži posvećeno ustanovama koje su svojim radom utjecale na javni život i oblikovanje javnog mnijenja. Među njih pripadaju izdavačke organizacije, a tada je najvažnija bila Matica Hrvatska. Takvo pisanje kod nekih je stvaralo oduševljenje, a kod drugih je nailazilo na osporavanja. Sa strane liberalnih glasila upućivne su oštre kritike na ime cijepanja narodnog jedinstva i klerikalizma koji se unosi putem Časopisa.³

Uloga Hrvatske straže nije se svela samo na »stražarenje«, na obranu vjere, na apologetsku samozaštitu. Časopis je kontinuirano išao prema produbljivanju i osvježavanju vjerskih sadržaja. Hrvatska straža je htjela, u najmanju ruku, da poruka vjere, koja je uprisutnjena u višestoljetnoj kulturi hrvatskog naroda, bude prihvatljiva suvremenoj inteligenciji.

Pozivanjem na kršćanska načela započela je u određenom smislu »razdioba duhova«, tj. razlučivanje kršćanskih ideja i stavova od onih

¹ LJ. MARAKOVIĆ, Mahnićeva kritika hrvatske književnosti, u: ČasXV, Ljubljana 1921, str. 202.

² A. MAHNIĆ, Princip praktičnosti i aktualnosti u filozofiji, u: Hrvatska straža VIII (1910), str. 7.

³ Najjače kritike »Hrvatskoj straži« izricali su listovi: »Novi list« u Rijeci, »Pokret« i »Savremenik« u Zagrebu, »Jedinstvo« u Splitu, »Crvena Hrvatska« u Dubrovniku, »Narodna obrana« u Osijeku. Nešto su blaži bili zagrebački listovi »Hrvatska misao« i »Doma«. Terminom »klerikalizam« s pejorativnim prizvukom najčešće su se služili novinari: Ivan Lorković, Josip Pasarić, Milan Marjanović, Frano Supilo i dr.

koji su nespojivi s kršćanstvom. Isticala se ujedno borba protiv liberalizma, koji potkopava temelje vjere.¹

4. Neki jednostrani stavovi u Hrvatskoj straži

Već je prije rečeno kako je *Hrvatska straža* posvećivala dosta prostora analizi književnih ostvarenja i izdavačkih aktivnosti. Biskup Mahnić kao izraziti racionalist i čovjek jasnih načela pokušao je odrediti i svoj odnos prema književosti, ali valja reći da nije bio baš sretne ruke. U Sloveniji, u časopisu Rimski katolik pod udarom Mahnićeve književne kritike prvi se našao pjesnik J. Stritar. Depresija i melankolija u njegovim pjesmama nisu kod Mahnića dobile pozitivnu ocjenu. Kritika se razbuktala najviše oko pjesnika S. Gregorčića, a zatim pisca Tavčara, Aškerca i Levstika. Slovenska javnost uglavnom se nije priklonila Mahničevim stavovima.

U *Hrvatskoj straži* našle su se Mahnićeve književne kritike tada najutjecajnijeg i najpopularnijeg pjesnika S. S. Kranjčevića.² U Kranjčevićevim pjesmama otkrivao je pesimizam, koji se pod utjecajem Schoppenhauera, stalno provlači kao očajni krik.³ A pesimizam - po Mahniću - kao glavna misao i poruka pjesme ne može se spojiti sa kršćanskim shaćanjem.

Ljubomir Maraković, jedan od najbližih biskupovih suradnika i poznati književni kritičar, ocjenjujući Mahnićeve književne prosudbe, kaže kako karakter Mahnićeve kritike nije literaran, a nije strogo uzevši ni naročito estetski, jer njegovo principijelno stajalište ne ide u dubine.⁴ Naime, kako je i sam znao reći, Mahnić nije imao želje da bude estetičar u pravom smislu riječi. Sam kaže da to prepušta

¹ I prije *Hrvatske straže* pisalo se u našim katoličkim novinama, posebno zagrebačkom *Katoličkom listu* i sarajevskoj *Vrhbosni*, o pojavama koje se ne mogu spojiti s vjerom. Ali, dok su navedeni listovi povremeno ukazivali na pojedine negativne tokove, HS je u tome bila sistematska i apostrofirala liberalne pojave izvan kršćanstva, a još više unutar kršćanstva, kao neprihvatljive i pozivala angažirane vjernike da se protiv njih bore.

² A. MAHNIĆ, S. S. Kranjčević: *Izabrane pjesme*, u: *Hrvatska straža* I (1903), str. 97-117; *Trzaji*, isto, str. 389-413; *Hrvatska straža*, VII (1909), str. 127-134.

³ Usp. *Hrvatska straža*, I (1903), str. 411.

⁴ Usp. Lj. MARAKOVIĆ, *Mahnićeve kritike hrvatske književnosti*, u: *Čas* XV, Ljubljana 1921, str. 194-197.

drugima. Zato, veli Maraković, da su Mahničevi prilično jednostrani kriteriji u literarnim prosudbama bili često neugodo doživljavani.¹ Istim su kriterijima u *Hrvatskoj straži* bila analizirana književna djela Tresić-Pavičića i Novaka.² Vrijednost navedenih literarnih kritika jest ipak u tome što se pokušalo književna djela promatrati i pod teološko-filozofskim vidom.

Ovdje valja spomenuti još jednu stvar. U vremenu od god. 1908-1910. vodila se prilično žustra teološka polemika između biskupa Mahnića i profesora zagrebačkog teološkog fakulteta dr. Frana Barca u časopisu *Hrvatska straža*, u zagrebačkom *Katoličkom listu* i poslije *Vrhbosni*, povodom izlaska Barčeve knjige »*O modernoj katoličkoj apologetici*«, a u vezi izražene sumnje o postojanju modernističkih elemenata u pojedinim stavovima u knjizi. Iako je kasnije analizom utvrđeno da nema u navedenoj studiji eksplicitnih modernističkih postavki, polemika Mahnić - Barac, o kojoj je u samoj *Hrvatskoj straži* ispisano 209 stranica, pokazala je teološkoj inteligenciji onog doba način i doseg teološkog razmišljanja na našim terenima. Navedena teološka polemika vjerojatno spada među najopsežnije teološke rasprave ovakve vrste kod nas.

Zaključak

Ovaj letimičan pregled časopisa *Hrvatske straže* u povodu 90. obljetnice njenog početka pokazuje kako je navedeni časopis kroz kontinuiranih 17 godina izlaženja (1903 - 1918.) imao vrlo jasno izražene ciljeve, ostao dosljedan zadanim ciljevima, a ujedno predstavlja odraz teološkog domišljanja i razumijevanja aktualnih problema s početka dvadesetog stoljeća na kvarnerskim prostorima. Problematika kojom je bila zaokupljena *Hrvatska straža* nije bila nipošto lokalnog značaja, nego je zahvaćala opća hrvatska teološko-kulturna pitanja, pa zaslužuje nova istraživanja.

---

¹ Isto, str. 195

² Usp. *Hrvatska straža*, II(1905), str. 351-371, 510-523.

RIASSUNTO

**NEL 90. ANNIVERSARIO DELLA RIVISTA »HRVATSKA
STRAŽA« 1903 - 1918.**

Nell'anno corrente si compie il 90. anniversario, da quando fu iniziata la pubblicazione della rivista »HRVATSKA STRAŽA«. L'autore passa in rassegna la comparsa, il contenuto, il carattere e la portata di questa rivista nella storia del cattolicesimo croato e della cultura croata.